

deljujejo politični in ekonomski interesi, ki narekujejo izoblikovanje dediščine, njeno potencialno ohranjanje in rekonstrukcijo ter določajo njeno avtentičnost, so v prispevkih naslovili Ona A. Č. Gams, Bojan Knific, Dušan Štepec in Katja Jerman. Negativno vrednotenje dediščine in njene stereotipizacije lahko pripeljejo do napačnih predstav v javnem, medijskem in strokovnem diskurzu, kot so v svojih prispevkih ponazorili Viktor Škedelj Renčelj ter Andreja Čokl, Teja Hlačer, Saša Poljak Istenič in Nataša Visočnik. V slednjem je zmotno medijsko poročanje predstavljeno kot problematično, saj so stereotipne predstave v medijih namenjene občinstvu, ki jih dojema kot pomembne in točne. Maja Veselič in Andrej Gregorač ter Dragica Marinič in Iza Verdel so se lotili analize novodobnih pojavov kulturne dediščine, ki predstavljajo potencialno dediščino v prihodnosti, odvisno od njene sprejemljivosti za prihodnje generacije. Razmerje med kulturo in identiteto je (ne)posredna tema vseh prispevkov, vendar prav v prispevku avtoric

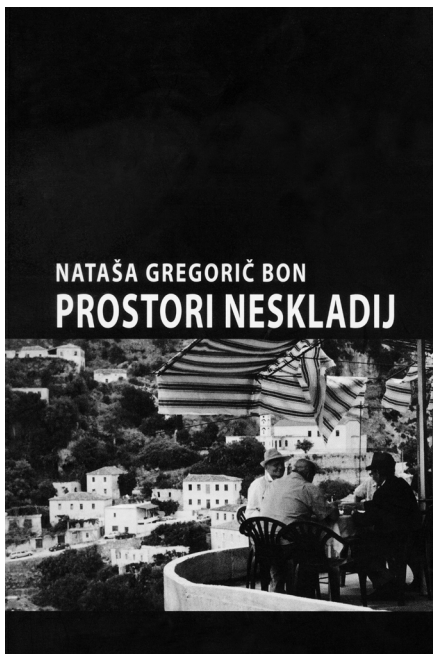
Žive Gobbo, Andreje Mesarič in Anje T. Mesarič dobi celostno podobo. Evropska unija in ideja evropske identitete sta sicer v družboslovju pogosto obravnavani temi, vendar avtorice z analizo zakonodajnih aktov in kulturnih projektov EU pokažejo, da je retorika o skupni kulturni dediščini enotnega kulturnega prostora *a priori* fabrikacija, ki utemeljuje svoje ekspanzionistične smernice na neokolonialistični način in jih posreduje novim članicam in drugim evropskim državam.

Zbornik nas opozarja na pogosto zastrto resničnost. Javni, medijski in tudi akademski diskurzi dediščino nemalokrat predstavljajo površno in zmotno, kar zmanjšuje njeno vlogo in zastira njen pomen. Nezavedanje in nesprijemanje temeljnih lastnosti dediščine, kot so izključevanje Drugih, pristranskost in selektivne konstrukcije preteklosti, vplivata na izkrivljanje njene podobe, ki je javnosti posredovana kot prava in točna. Prispevki v zborniku jasno pokažejo, da je za razumevanje identifikacije, nacionalizma, zgodovine in dediščine potreben uvid,

da je kultura spolitizirana glede na ideološke cilje. Avtorji nekaterih prispevkov zato tudi predlagajo konkretne in utemeljene rešitve, nujne za ustrezno predstavitev vloge dediščine in razumevanje njenega pomena. Dušan Štepec na podlagi lastne izkušnje kot konservator analizira vidike vrednotenja dediščine in poziva h kritični refleksiji pri konstrukciji kulturnih spomenikov. Andreja Čokl, Teja Hlačer, Saša Poljak Istenič in Nataša Visočnik v sklepu prispevka navajajo konkretne rešitve in predloge, s katerimi bi se medijsko poročanje lahko izognilo stereotipizaciji dediščine.

Zbornik je dragocen prispevek k študijam, ki se ukvarjajo z razmerjem med dediščino, kulturo in identiteto. Prispevki postavljajo v ospredje kopico pomembnih vprašanj o vlogi in pomenu dediščine za današnjo družbo in ponujajo kritično obarvane in pomensko utemeljene odgovore. Ti bi bili lahko plodni za nadaljnje razprave, saj se tudi v slovenski javni, medijski in strokovni sferi pogosto zazna nerazumevanje pomena dediščine.

NATAŠA GREGORIČ BON: Prostori neskladij: Etnografija prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades, južna Albanija; Založba ZRC, Ljubljana 2008, 263 str., ilustr.

Prvič se mi je kot raziskovalki ponudila priložnost recenzirati antropološko monografijo, ki govori o kraju, ki sem ga dejansko obiskala. In povrh še v družbi avtorice recenzirane monografije. Možnosti za kaj takšnega so najbrž največje prav pri nas, v Sloveniji. Če je bralec v začudenju dvignil vsaj eno od obrvi, sigurno ne pozna vseh majhnih absurdov dela v našem majhnem akademskem svetu. Občasno se pa majhnost le pokaže kot prednost.

Kakorkoli, ob že tako fascinanti popotovalni izkušnji po južni Albaniji sem bila ob Nataši Gregorič Bon, avtorici knjige *Prostori neskladij: Etnografija prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades, južna Albanija*, deležna tudi prvovrstnih poznavalskih razlag in v čas odmaknjenih zgodb o tesnih kamnitih uličicah, porušeni ali še ne do konca zgrajeni hišah ali o na okoliške hribe vsidranih grških cerkvah. Predvsem pa zgodb o ljudeh, njihovih navadah, izse-

litvah in ponovnih vračanjih v vas, zgodb o ustvarjanju novega ali oživljanju starega načina življenja.

Knjiga *Prostori neskladij*, ki je leta 2008 izšla pri Založbi ZRC, je v prvi vrsti podrobna etnografija vasi oziroma natančneje – je študija nenehne, dinamične konstrukcije in rekonstrukcije prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades v južni Albaniji. Vsaj v prvem delu je tudi samorefleksivno avtoričino popotovanje, predvsem pa je delo, ki temelji na izredno širokem naboru virov, ki jih je avtorica minuciozno opisala in analizirala. Knjiga je opremljena s fotografijami, skicami, z zemljevidi, grafi in razpredelnicami, vsebuje pa tudi prevod Zakona o zemljiščih, ki ga Nataša Gregorič Bon v knjigi večkrat omenja predvsem kot »krivca« za spore in nesoglasja v konstrukciji prostora.

Kot raziskovalka migracij so me seveda najbolj zanimali odseki, kjer avtorica

* Dr. Kristina Toplak, univ. dipl. etnol. in prof. umetn. zgod., raziskovalka, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU, 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-pošta: ktoplak@zrc-sazu.si

obrnava izseljevanje ali priseljevanje iz vasi oziroma vanjo, odnose med izseljenci (bodisi v druge dele Albanije bodisi v druge države, predvsem pa v sosednjo Grčijo) in tistimi, ki so ostali doma, prednosti ali slabosti bivanja v »kraju« in podobne teme. A naj se vrnem na začetek.

Knjiga je smiselno razdeljena na štiri tematske sklope, ima tudi obširnejši predgovor, ki ga sestavljajo izseki iz raziskovalnega dnevnika, in uvod. Slednji nas tudi, kot se za uvod spodobi, seznanja s pristopi in konceptualizacijami prostora in kraja, identitete, lokalnosti, odnosov moči in drugimi s prostorom povezanimi koncepti, kot so jih razvili številni avtorji, med drugim ob delu na drugih, podobnih etnografskih terenih. Pomembno je, da nas, čeprav teoretsko skromni uvod, opozori na dinamičnost prostorskih konstrukcij in rekonstrukcij in njihovo prepletenost s spektrom družbenih odnosov.

Prostor in kraj, različna, a hkrati povezana in prepletena procesa, sta osrednji komponenti etnografske študije o južnoalbanski vasi Dhërmi/Drimades. Rabo v antropološki tematizaciji je avtorica opredelila z razlikovanjem med prostorom in krajem: koncept kraja uporablja tedaj, ko obravnava družbene interakcije, izkušnje in prakse, koncept prostora pa je na drugi strani abstraktnejši in označuje širše družbene in politične konceptualizacije življenja posameznikov. Pri obravnavi procesov konstrukcije prostorov in krajev v Dhërmiju/Drimadesu sledi Appaduraijevi metafori fraktala. Zanimajo jo kompleksni procesi konstrukcije, ki jih obravnava kot vzajemne in obojestranske, v nasprotju z obravnavo »enosmernih procesov, ki potekajo v smeri od središča k obrobju«.

Uvodu sledi prvi sklop knjige z naslovom Vas in njeni ljudje. Gre za niz »zgodb« o geomorfologiji in imenih vasi, ljudeh in družinskih/klanskih odnosih, komunikaciji, jeziku in veri. V posameznih zgodbah avtorica nakaže srž svoje antropološke pripovedi o prostoru in kraju, to je, da se ljudje in prostori identificirajo oziroma konstituirajo relacijsko, skozi dinamična razmerja z drugimi ljudmi in prostori. Če je v uvodnem poglavju le nakazan pomen

dvojnega/dvojezičnega poimenovanja (v albanščini in krajevni grščini) za razumevanje konstrukcije prostora in kraja, je v tem sklopu pomen tovrstnega poimenovanja konkretno predstavljen. Podpoglavje Družine, linije in klani še zlasti pokaže na razlike, ki se konstituirajo tudi skozi jezik. Iz teh razlik pa se lahko tvorijo nasprotja: med posamezniki in skupinami, med identitetami, javnim in zasebnim, preteklostjo in sedanostjo.

Prvi in tudi naslednji sklop z naslovom Zgodovina neskladij nekako utrjujeta predpostavko o razlikah in nasprotjih, vendar pa tretji in četrti sklop Morje in gore ter Pogajanja o smeteh ta nasprotja relativizirata. Interpretacija preteklosti in ponovno pisanje zgodovine, tako imenovane mitozgodovine, in spori ter neskladja, ki jih povzročajo, pomembno prispevajo k razumevanju današnje konstrukcije prostora in kraja v Dhërmiju/Drimadesu. Zanimivo je, da so med številnimi viri, ki orisujejo predmet drugega sklopa, to je interpretacije preteklosti, tudi ustni viri. Vendar pa ta sklop pretežno sestavljajo analizirani pisni viri, ki segajo od zapisov lokalnih zgodovinarjev, starejših popotniških zapisov, »uradnega« nacionalnega popisa zgodovine, do zgodovinopisja »zunanjih« (objektivnih?!) akterjev. Konstrukcija preteklosti sloni na kolažu del, ki so jih definirali progrški, proalbanski ali prolokalni interesi piscev. V postkomunistični dobi je obvladovanje, redefiniranje in prisvajanje preteklosti za konstrukcijo sedanosti še kako pomembno, in Albanija ni nikakršna izjema. Ni nepomembno, da je avtorica v analizo vključila predvsem teme, ki so »'legitimne' in 'relevantne'« za njene sogovorce iz Dhërmija/Drimadesa, ki nam jih razkrije v nadaljevanju knjige, s čemer legitimira prav določene, to je njihove konceptualizacije. Tretji sklop nas popelje med morje in gore oziroma v medprostorje, kjer se locirajo ljudje, in kjer locirajo ljudje tudi vas in svoje relacije. Ljudje konstruirajo poti in kraje s pripovedovanjem zgodb, spominjanjem in z lastnimi biografskimi konteksti. Ta sklop predstavlja nekakšno ravnotežje in hkrati dopolnilo predhodnemu historiografskemu sklopu. Avtorica je z izseki iz

pripovedi prebivalcev Dhërmija/Drimadesa, njihovo analizo in nenazadnje z opozarjanjem na povezave lokalnosti s širšim ekonomskim in političnim kontekstom opozorila na konstrukcije razmejevanja med kraji in prebivalci, na mobilnost prebivalcev in spremembe, ki jih ta povzročata, na tvorjenje zasebnih in državnih hierarhij ter na »dvoumni« položaj vasi v preseku naravnih (morje, gore) in umetno ustvarjenih ovir (državna meja).

Zadnji vsebinski sklop to zanimivo monografijo zaokroži z zgodbo o smeteh, ki so v Albaniji vseprisotne, na obali pa tudi zelo vidne. Potemtakem ni nenavadno, da ljudje (prebivalci vasi, prišleki, priseljenci ali turisti) ob smeteh (ali bolje v sporih o njih) definirajo odnose, formirajo identitete in svojo pripadnost. Smeti na obali Dhërmija/Drimadesa so vedno dojete kot odgovornost nekoga »drugega« in so, kot ugotavlja Nataša Gregorič Bon, »produktivne kategorije, skoznje namreč presevajajo družbena neskladja«.

Čeprav vsi sklopi v knjigi poudarjajo razmejevanja, nenehna pogajanja, nesoglasja in celo konflikte, ugotavljam, da je avtorica uspelo pokazati, da imajo le, podobno kot pomeni prostora in kraja, spremenljiv, kontekstualni in naključni značaj. Vsekakor bi bilo z namenom razumevanja kompleksnosti prostorskih konstrukcij zanimivo, če ne celo nujno, vključiti v razpravo tudi komponento etničnosti kot tisto komponento, ki skozi različne konstrukcije in pogajanja razdvaja in povezuje.

Študija, ki jo na papirnatem mediju razkriva pričujoča monografija, ima vse značajske lastnosti »trdega« antropološkega dela, saj se po zgradbi, pristopu (avtorica se je naučila lokalni dialekt, pred tem pa je na terenu delala z vodiči), obravnavi predmeta in ljudi obnaša kot antropološka študija oddaljenega (!) terena. Naj pa ta »trda« trditev ne zamegli dejstva, da gre za pomemben in dobrodošel doprinos tako k antropologiji prostora kot tudi k albaniskim študijam. Skromni popotnici po Albaniji pa je omogočila dragocen vpogled za paravan nekega slikovitega prostora in kraja.